

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

In-Cult

Intervjui – Rumunija
Edukativna sekcija

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

BRAUL – tradicionalna igra planinskog Banata

Intervju sa Anom Kosi vodila je Lusija Elena Popa

Učiteljica Ana Koci, sada u penziji, svoj posao obavljala je u selu Borlova, podno „Muntele Mića“. Pored rada u školi, posvetila se i kulturnom životu kao instruktor plesa, zajedno sa suprugom Nikolajem Kosijem, nastavnikom, etnologom, instruktorom i koreografom.

U intervjuu temišvarskom listu, koreograf Toma Francesku je rekao: „Borlova je, bez preterivanja, bila i ostala najvažniji koreografski centar u Banatu. Tamo svi plešu; prvo što nauče je da plešu. ” Na osnovu ovoga, recite nam o neobuzdanoj strasti meštana za plesom.

Narodna igra i strast meštana sela da mu stalno daju život datira još iz najranijih vremena hrišćanstva i vezuje se za lokalne verske običaje tog vremena. Igralo se na svetoj zemlji, odnosno u porti crkve, čak i na Dan mrtvih, koji pada za Rumune, dan posle Vaskrsa. U Borlovoj postoji izreka predaka „Deca prvo uče da igraju, pa da hodaju!“. Ovu strast prema narodnoj i staroj igri deca prvo oseće u našem selu, postajući deo DNK zajednice koja se prenosi vekovima i ne gubi na originalnosti i autentičnosti, uprkos tehnologiji koja danas dominira.

Folkloristi tvrde da planinski banatski brau u svom korenu ima pastirsku igru. Koje argumente biste mogli da iznesete u prilog ovoj tvrdnji?

Svaki seljački tradicionalni ples počinje sa „brau“. Specifičan je za planinskog seljaka, koji se u proleće penje sa ovčama u planine, a u jesen silazi u Borlovu, kao nevesta koja ide ka oltaru obećanja i nade. Seljačke tradicionalne igre, uključujući i brau, organizovane su po silasku pastira sa ovčama sa planine, na zimu, odnosno u periodu od septembra do aprila, kada pastiri ponovo idu na planinu sa životinjama. Kako je njihovo zanimanje bilo glavni izvor egzistencije, čitav društveni život zajednice bio je programiran oko i u direktnoj vezi sa pastirima i njihovim načinom života. Možemo sa sigurnošću da konstatujemo da je planinski banatski „brau“ rođen sa pastirom.

Sa divljenjem se govori posebno o „Starom Brau“. Kakvu posebnu vrednost ovo ima u hijerarhiji igara na selu za vreme praznika?

Svaki tradicionalni ples počinje sa "starim brauom", koji igraju samo muškarci, ali usput su bile i žene, po jedna za svakog muškarca, na levoj strani. „Stari brau“ je mnogo budniji od

drugih igara. Ponekad su neki mladi, dobri igrači, u pauzi između plesova, pokrenuli izazov da pokažu šta znaju i kako znaju da igraju. Tako su počeli da na najbolji i najelegantniji način predstavljaju različite „braure“ koji su za divljenje onih koji gledaju.

Poznato je da ste zajedno sa suprugom Nikolajem Kosijem promovisali bogatstvo borlovačkih igara u okruženju, zemlji i inostranstvu. Sećam se uspeha Banat Brau na Festivalu 1977. godine, na nacionalnom nivou. Da li biste mogli da nastavite niz najvažnijih uspeha uvežbanih ansambala?

Borlovini plesni ansambli su četiri puta osvajali titule laureata zemlje, sa prvom nagradom i zlatnom medaljom na amaterskim umetničkim takmičenjima, kao i mnoge druge i treće nagrade; predstavljali su državu na Balkanskom i Jadranskom festivalu; napravili su brojne turneje po zemlji, pozivani su na razne događaje.

Važno je promovisati kulturno blago rumunskih narodnih igara. U našem slučaju, čuveni „brauri“ može postati pravi seoski brend. Postavlja se pitanje kako stanovnici današnjeg sela doprinose očuvanju ovog blaga?

U selu Borlova danas se nastavlja nasleđe narodne igre. Ljubav prema igri i narodnim nošnjama, kao i njihovo očuvanje, nalaze se u strasti mladih i sadašnjih stanovnika koji se na velike praznike samoinicijativno oblače u narodne nošnje i započinju igre kao u davna vremena, u duhu tradicije koju sam takođe promovisala. Takođe, plesna grupa koju smo ja i moj suprug trenirali proteklih godina, nastavlja sa radom i danas, imajući za instruktora mog sestrića Georgija Cocija, na koga sam prenela osećaj uvažavanja narodne igre.

CAROLLING “COLINDATUL”

Intervju sa Laurianom Micuom vodila je Simona Perian

Laurian Micu je jedan od članova Bogojavljenkog hora, hora prepoznatljivog po izvanrednim nastupima, po brojnim nagradama osvojenim na raznim takmičenjima, ali i po lepim priredbama organizovanim, u saradnji sa poznatim ansamblima, emisijama koje su oduvek isticale pesme.

Pesme su sastavni deo repertoara bogojavljenkog hora. Šta je pesma za čoveka Lauriana Micua, a zatim za pevača Lauriana Micua?

Pesma predstavlja našu kulturnu pozadinu, koju moramo maksimalno da iskoristimo, da je cenimo i što je moguće više objavljujemo. Uzbuđenje čitanja nove partiture, koja utiskuje stari tekst različitih varijacija, je neprocenjivo. Verujem da ove veoma različite vizije mogu dovesti do ažuriranja tekstova naših predaka, posebno u svetu uvek željom nečeg novog. Za mene drevni tekst znači nešto novo i više, sadrži delove onoga što jesam.

Šta za vas znači Božić? Da li vas vežu neka posebna sećanja vezana za ovaj praznik i, naravno, posebna uspomena vezana za trenutke kada ste išli da korindate?

Božić je definitivno moj omiljeni praznik. Radost u društvu porodice, uz ukusan obrok i kuvano vino koje melje svačije vokalne kvalitete je neprocenjiva. Pored užitka u korindanju, imam bezgraničnu radost što pevam, što orkestriram tradiciju iz ugla domaćina. Možda zvuči merkantilno, ali posle dana punog korindanja, više radosti, kao kad dođem kući i podelim slatkiše, mislim da nije bilo i mislim da nije prevaziđeno do danas.

Koja je tvoja omiljena pesma? Imate li poseban razlog da volite ovu pesmu?

Koleda Božija se zove, a ja sam je izabrao zato što mi se čini da ima unutrašnji mir, koji neminovno pretpostavljaš kao tumač i više od toga, osećaj doživljava i slušalac.

Sigurno ste kao dete korindali. Ispričajte nam ukratko kako je dete Laurian provelo Badnje veče pevajući.

Dete Laurijan i danas opstaje u svetu odraslih i Badnje večje ne doživljava bez pesama. Čak i ako ne sprovedem u praksu pravi program korindanja kao ranije, bar jedna pesma sa porodicom ili prijateljima je neophodna.

Korindaško večje je zapravo bilo celodnevno, šetanje po kućama, pevanje, dobrota i puno veselja. Prenos energije, dobre misli i želje su blago za godinu koja dolazi.

Lauriane, hajde da se vratimo u prošlost i povučemo paralelu – korindanje juče/korindanje danas. Šta se promenilo?

Možda zvučim anahrono, ali ne mislim tako.

Savremeni čovek, pored svoje izrazite želje da se poveže sa modernim, ima i sine qua non vezu sa tradicijom svog naroda.

Upravo je čar ono što određuje revitalizaciju današnjice i to ne samo iz ugla pesama, već svih tradicija koje postaju poželjne, pa i sastavni deo egzistencije savremenog čoveka.

Kako za vas izgleda prelep Božić?

Smireni, puni pesama, uz vatru, opušteni, dobijaju prave pouke iz istorije rumunskog naroda, geografskih odlika područja pesme i posebno, prave pouke iz duhovnosti, pa i uzore koje treba slediti iz stihova pesme.

Umetnost rumunske tradicionalne bluze - Ia

Intervju sa Ekaterinom Huleom vodila je Roksana Bakanu

Ekaterina Hulea je zanatlija, kolekcionarka, živo ljudsko blago, žena koja je vredna i poštuje autentične vrednosti. Rođena je u selu Odaia Manolache, opština Vanatori, okrug Galac u Rumuniji.

Očuvanje i konzervacija lokalnog blaga zauzima značajno mesto u nacionalnoj kulturi. Kako ste uspeali da oformite Etnografski muzej?

Ideja mi je pala na pamet 2005. godine, kada sam učestvovala u projektu očuvanja narodne nošnje, projektu Kulturnog centra „Donji Dunav” u Galacu. Bila sam deo istraživačkog tima ovog projekta za očuvanje narodne nošnje specifične za naše prostore. Godinu dana sam kucala na mnoga vrata i sakupljala skoro 100 godina stare tradicionalne predmete. Većina predmeta od neprocenjive vrednosti poklonjena je budućem muzeju. Sada je ovaj muzej ponos našeg sela.

Kada ste krenuli u „veliku avanturu“? Kada ste počeli da kreirate tradicionalne šare?

„Velika avantura” počela je još kada sam bila dete, kada sam naučila da šijem u bodovima, da vezem, da se upoznajem sa tradicionalnim elementima. Od 2016. godine počela sam da šijem rumunske tradicionalne bluze – „II“, koje su me oduvek fascinirale. Nema kuće u mom selu u kojoj nisam ostavila trag. Sašila sam „II“ i različite delove rumunske narodne nošnje, napravila različite šare ili nešto za ukrašavanje kuće za đake kojima sam kao učiteljica predavala. Sašila sam preko 200 „ii“ sa različitim šarama.

Dobitnica ste nekoliko nagrada za doprinos očuvanju i prenošenju vrednosti narodne kulture i očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa opštine Vanatori, okrug Galac. Mislite li da je važno to što radite?

Veoma sam ponosna što sam Rumunka, veoma sam ponosna što izrađujem ove tradicionalne bluze sa vezom i doprinosim očuvanju naše narodne tradicije. Tradicionalna bluza sa vezom nas definiše kao narod, podseća na našu prošlost i nastavlja istoriju našeg naroda. Godine 2021. završen je Unesco dosije „Umetnost tradicionalne bluze sa vezom na ramenu (Altita) – element kulturnog identiteta u Rumuniji i Republici Moldaviji“ i zalažemo se za upis na Listu nematerijalnog kulturnog nasleđa čovečanstva.

Koje tehnike koristite za kreiranje „IA“?

Iz istraživanja koje sam uradila, saznala sam da svaka žena želi da nosi nešto jedinstveno. „IA” je krojena u obliku krsta, od lana, konoplje, kudjelje, domaćeg platna, kivanog platna, IA je nastajala u mnogim generacijama. Za jednu „IA“ korišćeno je 10 radnih tehnika, kao što su: krstić, lančić, jelka itd, i različite boje u zavisnosti od oblasti. U zavisnosti od modela i odabranog materijala, mogu da radim na jednom „IA“ određeno vreme, od dve nedelje do tri meseca. Koristim rastopljenju tkaninu i pamuk.

Stvoriti „IA“ je divna stvar. Ja to sada nosim, moje dete će ga nositi, moja nećaka će ga nositi, mnoge generacije će ga nositi. O tome će pričati istorija. To će biti predmet časti za bilo koju generaciju.

Rumuni su ponosni na svoju narodnu nošnju. Poznate modne kuće inspirisala je rumunska narodna nošnja. Poznati slikari ovekovečili su ženu u „IA”. Odakle inspiracija za kreiranje specifičnih šara na tradicionalnoj bluzi sa vezom?

Rumunke oduvek imaju veoma bogatu maštu. Žene su uvek bile inspirisane društvenim životom, prirodom, kosmosom. Koristili su cvetne, geometrijske, zoomorfne elemente. Da bi se prepoznalo autentično „IA“, može se videti da nije završeno. Smatra se da ništa što je napravio čovek nije savršeno, savršenstvo pripada Bogu.

MARTISORUL

Intervju sa Simonom Neacsu vodio je Andruša R. Vatuiu

Simona Neacsu je zamenik direktora Gimnazije „Konstantin Negreanu“ u Drobeta Turnu Severin.

Među kreativnim aktivnostima koje realizuju učenici u okviru Gimnazije „Konstantin Negreanu“ iz Drobeta Turnu Severin je i izrada „martisoara“. Recite mi kako je nastala ova aktivnost i u čemu se sastoji?

Rumunske martišorske tradicije su lepe i zbog toga što želimo da ih čuvamo i promovišemo, pokrenuli smo i svake godine realizovali projekat pod nazivom „Snežanka i martišor - mali zraci izlomljeni od sunca“, čija je svrha razvijanje sposobnosti učenika da vrednuju i neguju tradiciju koju su preci ostavili u vezi sa „martisorom“, svojim angažovanjem u prijatnim i konstruktivnim akcijama. Deca su sa oduševljenjem primila ovaj projekat, učenik Padurecu Ioana, u razgovoru sa novinarima, čak je priznao: *Radimo kao tim, otkrivamo svoj talenat i veštinu u pravljenju originalnih martisoara, ponosni smo na plodove svog rada i proleće dočekujemo sa oduševljenjem i radošću. Dajući „martisor“ usrećujemo nekoga, poklanjamo iz topline naše duše i iz naše ljubavi.*

Dakle, pored sati provedenih u školi, prava je radost videti mališane uključene u akcije koje razvijaju ne samo veštine da postanu korisne, već i praktikuju aktivnost koja ih inspiriše da zadrže tradiciju tako ukorenjenu u svest Rumuna.

Recite nam o značaju "martisor"

Značenje „martisora” je tokom vremena ostalo isto: dve isprepletene niti, jedna bela i jedna crvena, simboli ljubavi, prijateljstva i zahvalnosti, najavljuju radost i ljubav početkom proleća. Bele i crvene konce sa amajlijom (penicom, školjkom) roditelji su vezivali za ruke deci, devojčicama davali dečaci, razmenjivale devojčice sa osećajem lepih želja, zdravlja kao „čisto srebro, kao rečni kamen, kao školjka iz vode.“ „Martišor“ dat u zoru prvog dana marta nosio se 9-12 dana, ponekad i do prvog cvetanja drveta, a zatim je visio na cvetu drveta, verujući da će biti dobra godina onome ko je nosio.

Danas je „martišor” vesnik proleća, a njegova realizacija je postala pravo umetničko delo. Zato smo odlučili da tradiciju prepletemo sa kreativnom željom učenika, da podstaknemo i podstaknemo njihov stvaralački duh, iznoseći „na videlo“ sve ono najbolje i najlepše u dečjoj duši!

Posetio sam i fotografisao izložbu „martisor“ u Gimnaziji „Konstantin Negreanu“, gde sam se divio stotinama modela od raznih materijala: papira, tekstila, drveta, keramike, kože itd. Pitam se da li ima svrhe ovu lepotu umetničkog stvaralaštva prezentovati na izložbama ili prodavati?

Svake godine „martisoare“ koje su izradili učenici izlagani su na panoima u prostorijama škole, ali smo postavili i prodajnu izložbu u galeriji hipermarketa Kora. Bilo je neočekivano uspešno, a ručno rađeni „martisoare“ su se veoma dobro prodavali. Novac prikupljen prodajom „martisoarea“ doniran je školskoj deci iz porodica sa niskim primanjima.

Na taj način zatvaramo krug proizvodnja - prikaz. „Martisorska“ tradicija je deo nematerijalnog kulturnog nasleđa. Da li se ova tradicija nekako nalazi u školskom programu?

Školski programi omogućavaju razgovore o ovoj tradiciji u različitim disciplinama: istorija, rumunski jezik, plastično obrazovanje, osnovno obrazovanje u disciplini *Likovne umetnosti i praktične veštine* ima specifičnu kompetenciju *Ostvarivanje funkcionalnih i/ili estetskih kreacija korišćenjem osnovnih materijala i tehnika* gde se može predložiti „martisor“ aktivnosti.

RUMUNSKE POSLOVICE

Intervju sa Marijom Monom Valceanu vodila je Elena Armenesku

Maria Mona Valceanu je profesorka rumunskog jezika i spisateljica.

U svojoj karijeri predavali ste o narodnoj književnosti, uključujući anonimne pesnike i poslovice – koje se smatraju riznicom mudrosti. Kako možemo objasniti ovu prelepu definiciju „riznice mudrosti“?

Sama narodna književnost je riznica kulture književnosti. Što se poslovice tiče, zamislimo Antona Pana koji je upravo ovu riznicu mudrosti sagledao i sabrao u zbirku koja je suočena sa vremenom. Poslovica ima moralnu svrhu, da nas zaštiti od lenjosti, mržnje, gluposti, pohlepe, možemo reći da je to pravi etički kodeks koji se prenosi sa generacije na generaciju.

Jedna od najvažnijih poslovice je ova: „Ko ima knjigu, ima ulogu“, bliska „Knjiga je majka učenja“. Šta bi bilo objašnjenje?

Hajde da prvo razmislimo o simbolu knjige. Knjiga znači učenje, prosvetljenje uma, za jedan narod zauzet bacanjem semena u brazdu, podizanjem stada i odbranom svog pradedovskog imanja veoma je zanimljivo kako je ostao ovaj simbol knjige, prosvetljenje uma, visoka sudbina u životu. Učenjem iz knjiga ćete moći da ostvarite svoje ciljeve, da uspete u svemu što ste zacrtali, jer površno učenje ponekad može biti štetno. Knjiga je kao baklja sveta, a učenje je najveća sreća svakog od nas.

Mislite li da ironični duh nekih poslovice, na primer, „Kao muva na plug“, pomaže da se razume poruka, da li je dovoljno reći da bi sagovornik razumeo?

Izreke ekspresivno odražavaju prirodu Rumuna, sklona lepoti, ljubavi, pravdi, slozi. One predstavljaju, kao što rekoh, etički kodeks, satire, zagonetke koje treba rešiti, ali i zbir učenja o

kojima morate voditi računa u životu. Ne znam da li izraz „kao muva do pluga“ i dalje mogu da razumeju mlađe generacije, ali učenje drugih poslovice i danas se lako prihvata. Rumun zna nešto o životu i uči svoje potomke upravo kroz ove poslovice, kako ih je i Jon Rotaru lepo uskladio: *Rumun zna da ako hoće daleko da mora da ustane ujutro, da samo jesen broji plodove i da ono što mu je u ruci nije laž i zato nije dobro davati vrapca u ruci za onog na ogradi, samohvala ne miriše, a siti nikad ne veruje gladnom.*

Mi smo zemlja u kojoj se još uvek praktikuju arhaični rituali. Kako objašnjavate da rituali kao i narodna predanja i poslovice nisu nestale?

Da, ovo pitanje je dobro osmišljeno, Mirča Elijade je taj koji potencira ovaj predački supstrat, pokazujući važnost obreda i mitova za nametanje i očuvanje tog iskonskog vremena, početaka, tako bogatih sakralnošću. Oni nisu mogli nestati, oni su deo bića našeg naroda, koji je zadržao svoj jezik, svoje običaje i svoje mesto na ovoj zemlji, uprkos tolikim vetrovima koji su ga tukli kroz istoriju.

Da li im pretila opasnost da nestanu pred novim talasom globalizacije?

Problem je složeniji, potrebno je vreme da ga primetimo, ali verujem da dok god folklor pređe u kultnu književnost, ne može da propadne, uvek će se znati i ceniti. Primetila sam da Rumuni koji sada rade u drugim zemljama u svoje srce unose ljubav prema našem folkloru, kao da sa sobom nose deo našeg miraza. Postoje dokazi da globalizacija čini folklor još više voljenim među Rumunima koji su se iselili, za koje folklor znači dom među strancima.